

Keywords: network approach, conservation, Econet transboundary protected areas, conservation areas Econet basin.

Рецензент: проф. Іщук С.І.

Надійшла 20.04.2014р.

УДК 332.3:711.4 +911.9: 528.4+502.171 (477)

Петро СУХИЙ, Марія-Тетяна АТАМАНЮК

ТЕРИТОРІАЛЬНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ПРИРОДНИХ РАЙОНІВ ПЕРЕДКАРПАТТЯ

У статті розглянуто вплив окремих агрокліматичних чинників на сучасну структуру та особливості використання земель сільськогосподарського призначення території Передкарпаття у розрізі природничих фізико-географічних районів. Проведено ранжування виділів за часткою категорій земель сільськогосподарського призначення. Визначено рівні та величину значень коефіцієнта залучення земель сільськогосподарського призначення до активного господарського обігу. Виокремлено особливості спеціалізації в усіх категоріях виробників сільськогосподарської продукції. Розкрито сучасну структуру використання земель сільськогосподарського призначення.

Ключові слова: земельний фонд, категорії земель, структура угідь, землекористування, землі сільськогосподарського призначення, рілля, перелоги, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища, сільськогосподарські угіддя, несільськогосподарські угіддя, залучення земель до активного сільськогосподарського обігу, спеціалізація аграрного виробництва.

Актуальність дослідження. Землі сільськогосподарського призначення – найбільш важлива і значна частина структури земельного фонду, які надані і використовуються для виробництва продукції рослинництва, здійснення сільськогосподарської науково-дослідної, навчальної діяльності та розміщення відповідної виробничої інфраструктури. З економічної точки зору зазначена категорія земель відрізняється від інших тим, що вони одночасно є засобом виробництва та виробничим потенціалом в аграрній сфері економіки країни. Земельні ресурси за умов інтенсивного розвитку продуктивних сил зазнають активного антропогенного навантаження, наслідком якого є їх значне забруднення промисловими, транспортними та побутовими відходами і викидами, розвиток ерозійних процесів та зменшення родючості. Багатоаспектність використання землі як об'єкта господарської діяльності людини, її обмеженість та іммобільність у просторі, незамінність і невідтворюваність ставлять на перший план проблеми раціонального використання, підвищення родючості та охорони ґрунтів. Актуальність досліджуваної проблематики підкреслюється й тим, що відбувається скорочення площ сільськогосподарських земель за рахунок їх вилучення для цілей житлово-промислового та транспортного будівництва, спорудження об'єктів туристсько-рекреаційного призначення, що в кінцевому результаті призводить до зменшення показників землезабезпеченості населення.

Вихідні передумови. Території Передкарпаття, яка має значну протяжність із південного заходу на південний схід, притаманне вели-

ке різноманіття ландшафтних комплексів, зумовлене впливом низки природно-географічних чинників та формуванням природно-господарських територіальних систем різних видів і рангів, що є наслідком процесів давнього історичного заселення, тривалого господарського освоєння досліджуваного регіону. Саме під впливом низки природно-географічних та соціально-економічних факторів відбувалось формування структури земельного фонду, яка в умовах сьогодення зазнає впливу трансформаційних процесів.

Територія сучасного Українського Передкарпаття має тривалу історію наукових досліджень природничого, соціально-економічного та землевпорядного спрямування. Перші фундаментальні дослідження природи та господарства регіону належать польським, австрійським та румунським вченим, які досліджували територію починаючи із XIX століття. Ізпоміж доробок можна виокремити праці Ф. Гербіха (1859), К. Поля (1876), К. Козака та Є. Фішера (1900), В. Тейсесер (1903), В. Конрада (1917), Й. Чижевські (1925), А. Зглінської (1931), Й. Кондрацькі (1937), А. Маліцького (1938) та К. Братеску (1940).

Через пізніше включення Західноукраїнських областей до складу України активні дослідження території Передкарпаття припадають на другу половину XX століття. З-поміж яких необхідно виокремити фундаментальні доробки К.І. Геренчука (1964), О.І.Токмакова (1956), Г.М. Висоцького, В.П. Попова (1957), Л.І. Воропай (1966), М.О. Куниці (1967), П.О. Кучинського (1956), М.М. Рибіна (1967), Г.П. Міллера (1966). Значну увагу дослідженню фізико-

географічного районування України у тому числі території Передкарпаття, виділенню природних зон, країв, областей та районів, уточненню меж та назв багатьох регіональних одиниць, районів, характеристики ландшафтів, природно-господарських зон, проведенню природно-сільськогосподарського районування приділяли П.Г. Шищенко, О.М. Маринич (2006), В.М. Гуцуляк (1995, 2012), А.В. Мельник (2009), П.І. Чернега (1995), М.В. Дутчак (1994), Я.П. Скрипник (2000), К.Й. Кілінська (2007) та інші. Питання дослідження природно-ресурсного потенціалу, структури, використання та картографування земельного фонду розглянуті в працях Я.І. Жупанського (1964, 1980, 2000), В.П. Руденка (2010), А.М. Третяка (1995), П.Ф. Кузьмука (2007), М.В. Щурика (2009), П.О. Сухого [9], М.Д. Заячука (1999), І.С. Березки (2011), В.О. Печенюка (2010), К.В. Дарчука (2013), М.-Т.М. Атаманюк (2013) та ін.

Мета роботи полягає у дослідженні територіальних відмін сучасної структури та особливостей використання земель сільськогосподарського призначення території Передкарпаття. Відповідно до мети були поставлені такі завдання:

1. розкрити сучасну структуру сільськогосподарського землекористування досліджуваної території;
2. проаналізувати стан сільськогосподарської освоєності в розрізі природно-географічних районів Передкарпаття;
3. дослідити територіальну диференціацію залучення сільськогосподарських земель до активного господарського обігу;
4. окреслити проблеми та запропонувати заходи із оптимізації сільськогосподарського землекористування.

Виклад основного матеріалу. Передкарпаття – фізико-географічна область, розташована між південно-західним краєм Подільської височини і північно-східними схилами Українських Карпат. Поверхня досліджуваної території являє собою поєднання горбисто-пасмових височин на межиріччях (від 300 до 500 м заввишки), передгірних западин, улоговин і широких річкових долин правобережних приток Дністра та Прута. Клімат у Передкарпатті помірно теплий, континентальність зростає з північного заходу на південний схід. На розподіл тепла та вологи помітно впливає висота місцевості. У поєднанні з природною рослинністю лісо-лучного характеру та строкатим ґрунтовим покривом зумовлена неоднорідність формування та використання земельного фонду. Вищезгадані умови та чинники утворюють відмінні один від одного природні

райони.

На основі морфологічної структури та специфіки ландшафтних комплексів К.І. Геренчуком у 1964 році було виділено на території Передкарпаття 14 природних районів [2]. Сучасні комплексні природно-географічні дослідження дали змогу авторському колективу (О.М. Маринич, Г.О. Пархоменко, О.М. Петренко та П.Г. Шищенко, 2003) удосконалити раніше існуючу схему фізико-географічного районування території України і виокремити на території регіону дослідження 11 природних районів, а саме: Мостисько-Яворівський, Добромильсько-Самбірський, Дрогобицько-Меденицький, Стрийсько-Жидачівський, Долинсько-Калуський, Завійсько-Ямницький, Надвірнянсько-Печеніжський, Обертинсько-Гвіздецький, Яблунівсько-Кутський, Вижницько-Сторожинецький та Вашківецько-Глибоцький [10].

При всій важливості інших агрокліматичних чинників найсуттєвішими у сільськогосподарському землекористуванні є структура ґрунтового покриву та родючість ґрунтів. Домінуючими на всій території Передкарпаття є дерново-підзолисті типи ґрунтів. У центральній-східній частині на лівобережжі Дністра поширені сірі та темно сірі опідзолені ґрунти, рідше чорноземи. У заплавах річок зустрічаються лучні й лучно-болотні ґрунти, а тераси річок Стривігор, Стрий, Лімниця, Бистриця та Прут вкриті дерново-опідзоленими різновидами із різним ступенем їх оглеєння. Біля півніжжя Карпат буроземи підзолисті змінюються бурими гірсько-лісовими ґрунтами, що є характерним для інтенсивно заліснених територій. У найбільш зволужених місцях із густою річковою мережею зустрічаються на невеликих ділянках торф'яні ґрунти. Основні ґрунтові відміни сформувалися в умовах достатньої зволоженості і досить тривалого теплого періоду переважно під широколистяними або мішаними лісами. Ґрунти мають підвищену кислотність і низький 1,5-3 % вміст гумусу [3].

Передкарпаття із-поміж інших регіонів України за показниками родючості ґрунтів посідає нижні щаблі рейтингової таблиці. Північно-східна та центральна частини зони характеризуються дуже низькими показниками рівня природної родючості ґрунтів, які за бальною шкалою оцінюються від 15 до 20 балів. Деяко вища природна родючість ґрунтів спостерігається у Вижницько-Сторожинецькому природному районі, де цей показник варіює в межах від 20-30 балів і характеризується як низький. Для цієї території переважаючими ґрунтами є дерново-підзолисті оглеєні ґрунти та їх відміни. Вашківецько-Глибоцький природний район має середній рівень природної родючос-

ті ґрунтів, який оцінюється у 30-40 балів. У ґрунтових відмінах тут появляються сірі опідзолені та темно сірі опідзолені і чорноземні типи ґрунтів, для яких характерний підвищений вміст гумусу, що сприяє їх інтенсивному використанню у сільськогосподарському виробництві.

Досліджуваний регіон належить до давньо-освоєних, де основним заняттям місцевого населення було ведення лісового господарства та здійснення аграрної діяльності. У сучасній структурі землекористування сільське господарство посідає одне із провідних місць. Із загальної площі, яку займає Передкарпаття (1386023 га), на частку земель сільськогосподарського призначення припадає 62,0%. При цьому спостерігаються значні територіальні відміни сільськогосподарської освоєності те-

риторії природних районів. Найнижчі значення цього показника притаманні для Завійсько-Ямницького фізико-географічного району лише 45,8%, а найвищі спостерігаються у Добромильсько-Самбірському (75,6 %) та Обертинсько-Гвіздецькому (74,6 %) районах. Загалом у семи із одинадцяти природних районів Передкарпаття значення показників сільськогосподарської освоєності території нижче за пересічний (62,0 %) по регіону (табл. 1).

У структурі використання земель сільськогосподарського призначення регіону дослідження переважає рілля – 65,1 % (рис. 1). Найвища частка орних земель у структурі сільськогосподарського землекористування у Вижницько-Сторожинецькому, Обертинсько-Гвіздецькому та Завійсько-Ямницькому природних районах (71,6%, 70,9 % та 66,2%) відповідно.

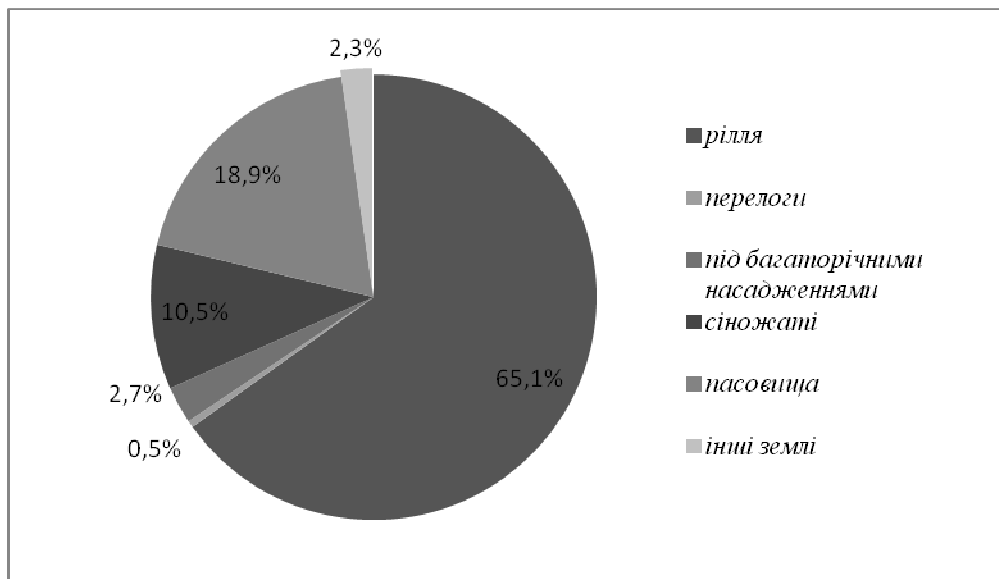

Рис 1. Структура використання земель сільськогосподарського призначення

Помітно нижчі значення показників розораності сільгоспугідь у Яблунівсько-Кутському (58,3%), Дрогобицько-Меденецькому (61,0 %) та Стрийсько-Жидачівському (62,5%) районах. Основний масив утворюють п'ять районів, на території яких показники розораності коливаються від 63,3 % до 65,6 % (табл. 1).

Зважаючи на горбисто-височинний характер рельєфу та відносно низьку природну родючість ґрунтів значну частку у структурі сільськогосподарського землекористування будуть займати землі під пасовищами та сіножатями. Під природними пасовищами зайнято 161,8 тис. га, або ж 18,9% до усієї площі земель досліджуваної категорії. Понад 1/5 цей вид угідь займає у Мостисько-Яворівському (22,3%) та Долинсько-Калуському (20,7%) природних районах. Переважна більшість природних пасовищ розташована на схилових ділянках, заплавах річкових долин та неугіддях. Травостан перших відрізняється значним різ-

номаніттям, має вищу кормову цінність порівняно із низинними пасовищами.

Сіножаті у Передкарпатті переважно мають природне походження. Посідаючи третє місце за площею у 90,1 тис. га вони займають 10,5% земель сільськогосподарського призначення. Найбільші площі сіножатей у Мостисько-Яворівському районі, майже 18,5 тис. га. При цьому зауважимо, що значення частки цього виду угідь найбільшим є у Яблунівсько-Кутському (18,6%), Стрийсько-Жидачівському (15,8%) та Дрогобицько-Меденецькому (15,2 %) природних районах. У травостані сіножатей як і природних пасовищ найпоширенішими видами різнотрав'я є: костриця, біловус, щучник, арніка, конюшина, зозулець, тирлич та інші. На заплавах переважають конюшина, жовтець, щавель кінський, вівсяниця, мітлиця та різновиди осок [6].

Землі під багаторічними насадженнями займають площу 23,2 тис. га, що є незначним

по відношенню до трьох попередньо розглянутих видів угідь на частку яких припадає 95,5% від загалу. Найвище значення частки земель під багаторічними насадженнями у Яблунівсько-Кутському (7,8%) та Вашківцево-Глибоцькому (5,1%) природних районах. Це пояснюється тим, що садівництво і ягідництво є традиційною галуззю в господарствах населення, яка склалася історично.

На початковому етапі проведення земельної реформи в структурі сільськогосподарського землекористування значно зросла частка перелогових земель, але в процесі розпаювання сільгоспугідь колишніх КСП, організацією фермерських господарств і господарською діяльністю крупних агрохолдингів та агрофірм їх частка зменшилась до 0,5% при загальній площі 4,7 тис. га. На інші не сільськогосподарські угіддя припадає 2,3% досліджуваної категорії земель.

Важливим показником при визначенні інтенсивності використання сільськогосподарських угідь є рівень їх залучення до активного сільськогосподарського обігу (АСГО), який визначається співвідношенням площ ріллі, сіножатей та земель під багаторічними насадженнями до загальної площі сільськогосподарських угідь. Пересічне значення показника АСГО для території Передкарпаття становить 0,78. У межах природних районів спостерігаються варіаційні відхилення відносно пересічного значення. Низький рівень залучення земель до АСГО притаманний для Долинсько-Калуського (0,75), Мостисько-Яворівського (0,76) та Завійсько-Ямницького (0,77) природних районів. Середнє значення показника (0,78-0,80) у Вашківцево-Глибоцькому, Добромильсько-Самбірському, Дрогобицько-Меденцькому, Надвірнянсько-Печеніженському, Обертинсько-Гвіздецькому та Стрийсько-Жидачівському

районах, які створюють основний масив.

Високим рівнем залученням земель до АСГО характеризуються території Вижницько-Сторожинецького (0,81) та Добромильсько-Самбірського (0,80), а надмірним сільськогосподарськими угіддями Яблунівсько-Кутського – 0,85 районів.

Інтенсивне використання земельних ресурсів в аграрній сфері із врахуванням низки соціально-економічних чинників та агрокліматичних умов території зумовило виділення виробничо-територіальних типів господарств в усіх категоріях виробників. Переважаючим напрямком спеціалізації сільського господарства досліджуваної території є виробничий тип молочно-м'ясного скотарства, який є домінуючим в усіх природно-господарських районах. Виробничий тип доповнюється декількома виробничими підтипами, основу яких складають картоплярство, кормовиробництво переважно на природних сіножатях з розвитком птахівництва та свинарства. Лише на крайньому півдні Чернівецької області виокремлюють виробничий тип молочного скотарства, птахівництва, картоплярства, зернового господарства та кормовиробництва. Згідно із агровиробничим районуванням, територія Передкарпаття відноситься до Карпатсько-Передкарпатського району молочно-м'ясного скотарства, картоплярства, зернового господарства, кормовиробництва, птахівництва і свинарства із вирощуванням плодово-овочевих культур. Із-поміж агровиробничих районів України він вирізняється низькою ефективністю виробництва продукції рослинництва, лише 470 гривень у розрахунку на 1 мешканця, або ж від 176,7 грн./га до 280,2 тис. грн. на 100 га сільгоспугідь, що у 1,5 рази менше за пересічний показник по Західному регіону України [9].

Таблиця 1.

Структура земель сільськогосподарського призначення території Передкарпаття

Природні райони	Загальна площа земель, га	у тому числі												Коефіцієнт залучення земель до активного господарського обігу		
		Землі сільськогосподарського призначення		із них												
				сільськогосподарські угіддя											інші не сільськогосподарські угіддя	
		га	%	рілля		перелogi		багаторічні насадження		сіножаті		пасовища			га	%
Вашківцево-Глибоцький	124305,20	76275,93	61,36	49619,10	65,05	0,00	0,00	3908,07	5,12	6946,67	9,11	14335,51	18,79	1466,58	1,92	0,79
Вижницько-Сторожинецький	126474,50	70448,53	55,70	50414,98	71,56	0,00	0,00	1804,92	2,56	4849,10	6,88	12047,34	17,10	1332,20	1,89	0,81
Добромильсько-Самбірський	107944,90	81584,46	75,58	51689,18	63,36	0,00	0,00	1408,83	1,73	11810,54	14,48	14985,82	18,37	1690,09	2,07	0,80
Долинсько-Калуський	125301,60	67006,61	53,48	43925,47	65,55	1248,50	1,86	1559,00	2,33	4824,68	7,20	13843,01	20,66	1605,95	2,40	0,75
Дрогобицько-Меденіцький	134831,30	75917,74	56,31	46276,91	60,96	0,00	0,00	2076,06	2,73	11533,54	15,19	14175,75	18,67	1855,48	2,44	0,79
Завійсько-Ямницький	112112,97	51310,90	45,77	33949,25	66,16	1160,91	2,26	1121,53	2,19	4353,98	8,49	9287,17	18,10	1438,06	2,80	0,77
Мостисько-Яворівський	261482,92	87801,70	71,82	120294,21	64,05	0,00	0,00	3169,10	1,69	18504,11	9,85	41904,54	22,31	3929,73	2,09	0,76
Надвірнянсько-	120247,18	65832,85	54,75	43521,77	66,11	591,54	0,90	2207,95	3,35	5515,88	8,38	12173,24	18,49	1822,46	2,77	0,78

Печеніжинський																
Обертинсько-Гвіздецький	103886,00	77522,52	74,62	54966,49	70,90	1544,69	1,99	2100,86	2,71	4257,07	5,49	12323,31	15,90	2330,09	3,01	0,79
Стрийсько-Жидачівський	98541,20	64036,82	64,98	40031,23	62,51	0,00	0,00	769,69	1,20	10136,14	15,83	11585,20	18,09	1514,57	2,37	0,79
Яблунівсько-Кутський	67714,74	39536,04	58,39	23057,63	58,32	108,66	0,27	3098,35	7,84	7340,23	18,57	5148,84	13,02	782,34	1,98	0,85
ПЕРЕД-КАРПАТТЯ	1382843	857274,1	62,0	557746,2	65,1	4654,305	0,5	23224,36	2,7	90071,94	10,5	161809,7	18,9	19767,55	2,3	0,78

Розраховано авторами за даними [8].

Дослідження структури земельного фонду, зокрема сучасного стану використань земель сільськогосподарського призначення території Передкарпаття дозволяє нам виокремити ряд проблемних аспектів, які виникли в процесі тривалого землекористування та змін форм землеволодіння. На нашу думку, основними проблемами у сфері використання та управління земельними ресурсами досліджуваної території є:

5. масове (стихийне) виникнення нових землекористувачів, що утворилися внаслідок розподілу та користування земельних часток (паїв) у сільській місцевості;

6. не достатньо обґрунтовану систему територіальної організації та використання земельних наділів з відсутністю екологічно обґрунтованих заходів із консервації деградованих земель та оптимізації структури землекористування, насамперед, зменшення сільськогосподарської освоєності території;

7. порушення режиму цільового використання земель, відсутність чіткої координації діяльності між землевласниками та користувачами й органами управління земельними ресурсами та природоохоронними організаціями;

8. відсутність належного фінансування землевпорядних та меліоративних робіт, розробок із контурно-меліоративної системи організації землеробства й припинення розробки й реалізації проектних заходів щодо використання, охорони та поліпшення земель.

Вирішення більшості із зазначених вище проблемних питань гальмується також відсутністю належної нормативно-правової бази, яка б забезпечила оптимізацію структури органів державного управління пов'язаних із землекористуванням. Саме оптимізація структури органів державного обліку у сфері земельних відносин дозволить кардинально змінити існуюче становище. Тому стратегічним завданням має бути створення адекватної управлінської інфраструктури у сфері державного земельного кадастру [4].

Основними заходами вирішення існуючих проблемних аспектів у сфері землеустрою на

території Передкарпаття вважаємо:

9. проведення ґрунтових, планово-картографічних та топографо-геодезичних обстежень території з метою отримання реальної картини використання земель;

10. проведення земельно-ресурсного районування із врахуванням низки природно-географічних, соціально-економічних та екологічних чинників;

11. фінансування стратегічно важливих проектів у сфері землеустрою, сільського та лісового господарства.

Висновки. Проведені наукові дослідження територіальної диференціації сільськогосподарського землекористування природних районів Передкарпаття дають змогу зробити наступні висновки відносно поставлених завдань:

12. структура земель сільськогосподарського призначення території Передкарпаття є неоднорідною. Це пов'язано із особливостями геоморфологічної будови, впливом агрокліматичних, соціально-економічних чинників та характером використання території, що склався історично. Основна частка сільськогосподарських угідь припадає на рілля – 65,1%, друге місце займають сіножаті – 18,9 %, на третьому землі зайняті природними сіножатями – 10,5%, що свідчить про надмірну сільськогосподарську освоєність та нераціональне використання земельного фонду;

13. дослідження структури використання земель сільськогосподарського призначення дало змогу визначити показники значень коефіцієнта залучення земель до активного господарського обігу. Пересічне значення показника залучення земель до АСГО на території Передкарпаття становить 0,78. Низький рівень залучення земель до АСГО притаманний для Долинсько-Калуського (0,75), Мостисько-Яворівського (0,76) та Завійсько-Ямницького (0,77) природних районів, а найвище його значення – 0,85 притаманне для території Яблунівсько-Кутського природного району.

14. на території Передкарпаття у структурі використання земель сільськогосподарського призначення нами виявлено ряд проблемних аспектів пов'язаних із характером використан-

ня території та значною часткою угідь, які зазнають інтенсивного антропогенного впливу. Для вирішення яких можна запропонувати низку заходів, які необхідно провести для поліпшення стану земельних ресурсів, зокрема: вилучення із активного сільськогосподарського обігу малопродуктивних та непридатних

для використання земель; використання у сільському господарстві нових технологій для поліпшення та відновлення родючості ґрунтів; зменшення площ орних земель; проведення протиерозійних заходів на ділянках із їх проявами та запровадження контурно-меліоративної системи землеробства.

Література:

1. Атаманюк М.-Т. М. Особливості використання земельного фонду Буковинського Передкарпаття / Т.-М. М. Атаманюк // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць. Чернівці : ЧНУ – 2013. Вип. 589-590 – С. 67-73.
2. Геренчук К. І. Природно-географічний поділ Львівського та Подільського економічних районів / К. І. Геренчук, М. М. Койнов, П. М. Цись. – Львів : Львівська друкарня – №14, 1964. – 220 с.
3. Ґрунти України: карта М 1:1000000 / Гол. ред. Л. Г. Руденко. – К.: ДНВП "Картографія", 2006.
4. Дарчук К. В. Регіональні особливості антропогенної перетвореності території Івано-Франківської області / К. В. Дарчук, М.-Т. М. Атаманюк // Науковий вісник Чернівецького національного університету: збірник наукових праць. Вип. 553-554: Географія. - Чернівці: Чернівецький національний університет, 2011. – С. 16-20.
5. Кравчук Я. С. Геоморфологія Передкарпаття / Я. С. Кравчук. – Львів : Меркатор, 1999. – 188 с.
6. Маринич О. М. Фізична географія України: підручник / О. Маринич, П. Г. Шищенко. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2006. – 511 с. (С.401 – 406).
7. Природа Чернівецької області / За ред. К. І. Геренчука. – Львів : Видавниче об'єднання "Вища школа", 1978. – 160 с.
8. Структура, динаміка та розподіл земельного фонду Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької областей (станом на 1.01.2013 р.): форма 6-зем. Державної звітності / Головне управління земельних ресурсів у Івано-Франківській, Львівській та Чернівецькій області. – 2013. – 90 с.
9. Сухий П. О. Агропродовольчий комплекс Західноукраїнського регіону / П. О. Сухий. – Чернівці: Рута, 2009. – 400 с.
10. Удосконалена схема фізико-географічного районування України / Маринич О. М., Пархоменко Г. О., Петренко О. М., Шищенко П. Г. // Український географічний журнал, – 2003. – №1(41). – С. 16-20.
11. Фізична географія України РСР / А. І. Ланько, О. М. Маринич, М. І. Щербань [За ред. О. М. Маринича] – К.: Вид. "Рад. школа", 1969. – 268 с.

References:

1. Atamanyuk M.-T. M. Osobly'vosti vy'kory'stannya zemel'nogo fondu Bukovy'ns'kogo Peredkarpattya / T.-M. M. Atamanyuk // Naukovy'j visny'k Chernivecz'kogo universy'tetu : zbirny'k naukovy'x prac'. Chernivci : ChNU – 2013. Vy'p. 589-590 – С. 67-73.
2. Gerenchuk K. I. Pry'rodno-geografichny'j podil L'vivs'kogo ta Podil's'kogo ekonomichny'x rajoniv / K. I. Gerenchuk, M. M. Kojnov, P. M. Cy's'. – L'viv : L'vivs'ka drukarnya – #14, 1964. – 220 s.
3. G'runt'y' Ukrayiny': karta M 1:1000000 / Gol. red. L. G. Rudenko. – K.: DNVP "Kartografiya", 2006.
4. Darchuk K. V. Regional'ni osobly'vosti antropogennoi peretvorenosti tery'toriy Ivano-Frankivs'koyi oblasti / K. V. Darchuk, M.-T. M. Atamanyuk // Naukovy'j visny'k Chernivecz'kogo nacional'nogo universy'tetu: zbirny'k naukovy'x prac'. Vy'p. 553-554: Geografiya. - Chernivci: Chernivecz'ky'j nacional'ny'j universy'tet, 2011. – S. 16-20.
5. Kravchuk Ya. S. Geomorfologiya Peredkarpattya / Ya. S. Kravchuk. – L'viv : Merkator, 1999. – 188 s.
6. Mary'ny'ch O. M. Fyz'chna geografiya Ukrayiny': pidruchny'k / O. Mary'ny'ch, P. G. Shy'shhenko. – K.: T-vo "Znannya", KOO, 2006. – 511 s. (S.401 – 406).
7. Pry'roda Chernivecz'koyi oblasti / Za red. K. I. Gerenchuka. – L'viv : Vy'davny'che ob'yednannya "Vy'shha shkola", 1978. – 160 s.
8. Struktura, dy'namika ta rozpodil zemel'nogo fondu Ivano-Frankivs'koyi, L'vivs'koyi ta Chernivecz'koyi oblastej (stanom na 1.01.2013 r.): forma 6-zem. Derzhavnoyi zvitnosti / Golovne upravlinnya zemel'ny'x resursiv u Ivano-Frankivs'kij, L'vivs'kij ta Chernivecz'kij oblasti. – 2013. – 90 s.
9. Suxy'j P. O. Agroprodovol'chy'j kompleks Zaxidnoukrayins'kogo regionu / P. O. Suxy'j. – Chernivci: Ruta, 2009. – 400 s.
10. Udoskonalena sxema fizy'ko-geografichnoho rajonuvannya Ukrayiny' / Mary'ny'ch O. M., Parxomenko G. O., Petrenko O. M., Shy'shhenko P. G. // Ukrayins'ky'j geografichny'j zhurnal, – 2003. – #1(41). – S. 16-20.
11. Fyz'chna geografiya Ukrayiny' RSR / A. I. Lan'ko, O. M. Mary'ny'ch, M. I. Shherban' [Za red. O. M. Mary'ny'cha] – K.: Vy'd. "Rad. shkola", 1969. – 268 s.

Резюме:

П.О. Сухой, М.-Т.М. Атаманюк. ТЕРРИТОРИАЛЬНАЯ ДИФФЕРЕНЦИАЦИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЯ ПРИРОДНЫХ РАЙОНОВ ПРИКАРПАТЯ.

В статье рассмотрено влияние отдельных природно-географических и социально-экономических факторов на современную структуру и особенности использования земель сельскохозяйственного назначения территории Прикарпатья в разрезе физико-географических районов и отдельных низовых единиц административно-территориального устройства на уровне сельских советов. Проведены научные исследования территориальной дифференциации сельскохозяйственного землепользования природных районов Прикарпатья. Осуществлен анализ почвенного покрова территории Прикарпатья и плодородия почв по балльной шкале. Определены уровни и величины значений коэффициента использования земель сельскохозяйственного назначения в активном хозяйственном обороте, производственно-территориальные типы и особенности специализации во всех категориях производителей сельскохозяйственной продукции в разных частях исследуемой территории, рассчитано эффективность производства продукции земледелия. Проведено ранжирование выделов категорий земель сельскохозяйственного назначения. Определено значение долей каждого из видов угодий в структуре использования земель сельскохозяйственного назначения. Охарактеризованы территориальные отличия сельскохозяйственной освоенности территории природных районов. Выделен ряд проблемных аспектов использования земель сельскохозяйственного назначения и указано пути и меры их возможного решения.

Ключевые слова: земельный фонд, категории земель, структура угодий, землепользование, земли

сельскохозяйственного назначения, пашня, залежи, многолетние насаждения, сенокосы, пастбища, сельскохозяйственные угодья, несельскохозяйственные угодья, использование земель в активном сельскохозяйственном обороте, специализация аграрного производства.

Summary:

P. Sukhyi, M.-T. Atamanjuk. TERRITORIAL DIFFERENTIATION OF AGRICULTURAL LAND USE NATURAL AREAS PRECARPATHIAN.

The article discusses the impact of individual natural geographic and socio-economic factors on the structure and characteristics of the modern use of agricultural land territory of Prikarpatya sectional physiographic regions and individual grassroots units of the administrative-territorial unit at the level of rural councils. The conducted research of territorial differentiation of agricultural land concerns the natural areas of Prikarpatya. The analysis of the soil and territory of Prikarpatya soil fertility scale. Defined levels and the magnitude of the values of the coefficient of use of agricultural land in active economic circulation, production and territorial types and features of specialization in all categories of agricultural producers in different parts of the study area, calculated efficiency of production agriculture. Allotments were ranked as categories of agricultural land. Value is defined as any type of land in the structure of use of agricultural land. Territorial differences of agricultural uses of natural areas are Characterised. Identified a number of problematic aspects of the use of agricultural land, and indicated ways and measures their possible solutions.

Keywords: land, category of land, the structure of land, land use, agricultural land, arable land, fallow, perennial plants, meadows, pastures, agricultural land, non-agricultural land, engaging in active agricultural land circulation specialization of agricultural production.

Рецензент: проф. Позняк С.П.

Надійшла 14.05.2014р.

УДК 332.3(477.8)(043.5)

Зіновій ПАНЬКІВ

СУЧАСНИЙ СТАН СЕЛІТЕБНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ

В статті подано визначення селітебного землекористування, проведений аналіз структури і географічних закономірностей його розташування в Карпатському регіоні України. Аналіз сучасного стану селітебного землекористування проведено як в межах адміністративних областей Карпатського регіону, так і в розрізі смуг землекористування, виділених автором.

Ключові слова: селітебне землекористування, Карпатський регіон України, географічні закономірності, структура земельного фонду.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Початок селітебного землекористування зумовлений переходом людства до осілого способу життя, розбудовою житлових, підсобних, виробничих будівель та оборонних споруд, формуванням перших населених пунктів. Оскільки населений пункт – це первинна одиниця розселення людей у межах одного забудованого масиву, то одночасно із забудовою території житловими та оборонними спорудами почали формуватися землі громадського призначення (зайняті під площами, вулицями, культовими спорудами). Найбільшою різноманітністю у формуванні селітебного землекористування вирізняються міста, які першочергово виконували оборонні та адміністративні функції. Починаючи з античного світу і до кінця XVIII ст. міста мали доволі чітко визначені території і межі, окреслені оборонними спорудами (мурами). Формування постійної поселенської мережі, розширення знань про прилеглі території, розвиток торгівлі та ремісництва, завоювання суміжних територій зумовило

створення постійних сухопутних шляхів, що вивело селітебне землекористування за межі населених пунктів. Розвиток наукових знань і промислового виробництва, створення нових транспортних засобів для масового перевезення людей і вантажів, збільшення кількості міського населення помітно збільшило частку забудованих земель у структурі земельного фонду та ускладнило різноманітність форм селітебного землекористування.

Вигідне геополітичне розташування Карпатського регіону України відносно первинного центру відтворювального землекористування (Передня Азія) сприяло швидкому проникненню в його межі носіїв цієї культури та формуванню первинного ареалу землеробства та селітебного землекористування в північно-східному Потиссі. Розташування регіону на шляху міграції різних етнічних груп сприяло змішуванню, апробації господарських культур і їхньому вдосконаленню, еволюції різних типів і форм землекористування. Давні історичні зв'язки Карпатського регіону України із захід-